

16. Кондюк Денис. «Сввореволюція» та євангельсько-протестантська реакція на останні події в Україні [Електронний ресурс] / Денис Кондюк // Релігійно-інформаційна служба України. – 14.12.2013. – Режим доступу : <http://gisu.org.ua/ua/index/expert-thought/analytic/54631>
17. Кошик Юлія. Слова, які породив Майдан [Електронний ресурс] / Юлія Кошик // Gazeta.ua. 12.12.2013. – Режим доступу : <http://gazeta.ua/articles/mova-zavtra/slova-yaki-porodiv-majdan/531557>
18. Лукьяненко: Первая задача Порошенко – убрать московских шпионов [Електронний ресурс] : Гордон. – 04.02.2015. – Режим доступу : <http://gordonua.com/news/politics/Lukyanenko-Pervaya-zadacha-Poroshenko-pochistit-ryady-politikov-26166.html>
19. МІД Литви принес на Майдан «євроварежки» [Електронний ресурс] : АТН. – 14.12.2013. – Режим доступу : <http://atn.ua/obshchestvo/mid-litvy-prines-na-maydan-evrovarezki>
20. Небесна Сотня [Електронний ресурс] : 02.2014. – Режим доступу : <http://nebesna.pravda.com.ua/>
21. Новак Александр. ЕвроСодом, или благими намерениями вымощена дорога в ад [Електронний ресурс] / Александр Новак // Кривобоков В.А. – Режим доступу : <http://krivobokov.com.ua/>
22. Обнародованы «темники» для российских телеканалов по Украине. Документ [Електронний ресурс] : Аргумент. – 28.03.2014. – Режим доступу : <http://argumentua.com/novosti/obnarodovany-temniki-dlya-rossiiskikh-telekanalov-po-ukraine-dokument>
23. Окраины Киева забыты «титущковозами» [Електронний ресурс] : Обком. – 04.02.2014. – Режим доступу : <http://obkom.net.ua/news/2013-12-14/1107.shtml>
24. Опозиційний нардеп розкаже про таємниці «зачистки» Майдану [Електронний ресурс] : Інформаційний простір. – 15.12.2013. – Режим доступу : <http://infoprostir.com.ua/archives/31182/опозиційний-нардеп-розкаже-про-таємни/>
25. Отец беркутовца стал на колени перед евроактивистами [Електронний ресурс] : АТН. – 13.12.2013. – Режим доступу : <http://atn.ua/obshchestvo/otec-berkutovca-stal-na-koleni-pered-evroaktivistami>
26. Портнов Андрей. Украинская «еврореволюция»: хронология и интерпретации [Електронний ресурс] / Андрей Портнов // Форум новейшей восточноевропейской истории и культуры. – 2013. – № 2. – Режим доступу : http://www.academia.edu/6426962/Украинская_еврореволюция_хронология_и_интерпретации_Форум_новейшей_восточноевропейской_истории_и_культуры_2013_2
27. Потапенко Ярослав. Що ж ми святкуємо 9 травня? [Електронний ресурс] / Ярослав Потапенко // Новий погляд. – 04.02.2015. – Режим доступу : <http://np.org.ua/2014/04/scho-zh-my-svyatkujemo-9-travnya/>
28. Рашизм головного мозку лікується [Електронний ресурс] : Варта. – 01.07.2014. – Режи доступу : <http://blog.i.ua/community/3062/1441511/>
29. Рашизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mizugadro.mydns.jp/t/index.php/Рашизм>
30. Сегодня на Майдане покажут фильм о Меживорье [Електронний ресурс] : Новости N. – 13.12.2013. – Режим доступу : <http://novosti-n.org/ukraine/read/57820.html>
31. Сибирцев Александр. Помогите! Умираю! Больно! [Електронний ресурс] / Александр Сибирцев // Вести. – 19.02.2014. – Режим доступу : <http://vesti.ua/kyev/38195-pomogite-umiraju-bolno>
32. Студенти заявляють про відрахування з вишів за участь у Євромайдані [Електронний ресурс] : ТСН. – 13.12.2013. – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika/studenti-zayavlyayut-pro-vidrahuvannya-z-vishiv-za-uchast-u-eyvromaydani-325346.html>
33. «Титушки» напали на нардепов [Електронний ресурс] : АТН. – 09.12.2013. – Режим доступу : <http://atn.ua/proisshestviya/titushki-napali-na-nardepov>
34. «Титушки» стали субкультурою, – психіатр [Електронний ресурс] : Galinfo. – 06.02.2014. – Режим доступу : <http://galinfo.com.ua/news/153234.html>
35. Тушкування (політика) [Електронний ресурс] : Вікіпедія. – 15.01.2014. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Тушка>
36. Умланд Андреас. «Тушки» і сутінки української представницької демократії [Електронний ресурс] / Андреас Умланд // Українська правда. – 16.03.2010. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/articles/2010/03/16/4865618/view_print/

УДК 811.11'42:159.946.3

О. В. Дьомкіна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ГЕНДЕРНИЙ ЧИННИК У ІНСТИТУЦІЙНОМУ СУДОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті виділяються та аналізуються особливості мовлення суддів-жінок у ході судового засідання. Дослідження здійснюється із урахуванням взаємовпливу гендерного чинника і комплексу позалінгвальних чинників: етикетних норм на засіданнях Верховного Суду США, статусно-рольових характеристик мовних особистостей учасників слухання та інших елементів структури комунікативної ситуації судового спілкування. Обґрунтовується наявність маркерів авторитарності у мовленні суддів-жінок, доводиться низький рівень інтенсивності авторитарності.

Ключові слова: *судове засідання, гендер, авторитарний дискурс, маркери авторитарності, позалінгвальні чинники.*

В статье выделяются и анализируются особенности речи судей-женщин в ходе судебного заседания. Исследование осуществляется с учетом взаимовлияния гендерного фактора и комплекса экстралингвистических факторов: этикетных норм на заседаниях Верховного Суда США, статусно-ролевых характеристик участников слушания и других элементов структуры коммуникативной ситуации судебной коммуникации. Обосновывается наличие маркеров авторитарности в речи судей-женщин, доказывается низкий уровень интенсивности авторитарности.

Ключевые слова: *судебное заседание, гендер, авторитарный дискурс, маркеры авторитарности, экстралингвистические факторы.*

The present study is devoted to the identification and analysis of the female US Supreme Court Judges' speech peculiarities. The author describes the impact of the gender factor on the choice of verbal means in the context of the participants' social role, status and personality peculiarities on a court trial. It is confirmed that although the main extralinguistic factors, which comprise the basis of communicative leadership in hierarchical communication, are authority and social role, the gender of the interlocutor finds its reflection in the choice of the verbal means used to achieve the communicative aim.

Key words: *court argument, gender, authoritarian discourse, authoritarian markers, extralinguistic factors.*

Актуальність дослідження сучасного американського судового дискурсу та особливостей впливу гендерного чинника на перебіг судового засідання зумовлена недостатнім вивченням цих явищ, а також загальним інтересом у лінгвістиці до моделювання комунікативного процесу та забезпечення ефективності спілкування у офіційних інституційних комунікативних ситуаціях, вербальних способів корекції ментального простору реципієнта у бажаному напрямку, а також вивчення правил і шляхів кодування та декодування інформації засобами мови.

Проблемам вивчення гендера у лінгвістиці останніх десятиліть приділяється суттєва увага. Це пов'язано з появою нового напрямку мовознавства – лінгвістичної гендерології. Причиною формування цього напрямку стали зміни в соціальному житті: підвищення активності жінки в сьогodнішньому суспільстві, участь жінок у всіх сферах діяльності [6].

Дослідниками доводиться, що стилі спілкування жінок та чоловіків суттєво відрізняються [5, 7, 8]. Вважається, що типові характеристики осіб тієї чи іншої статі суттєво впливають на стиль комунікативної поведінки. Гендер при цьому інтерпретується як сукупність мовленнєвих, поведінкових та інших соціальних характеристик особистості, що є відмінними для жінок та чоловіків [2].

На нашу думку, вплив гендерного чинника на судову комунікацію не можна заперечувати, однак його необхідно інтерпретувати у контексті з іншими соціальними детермінантами спілкування, оскільки різні типи комунікативних контекстів впливають на характер виявлення гендеру та / або ступінь його нейтралізації. Адже, поміж соціальних детермінант мовленнєвої поведінки особистості велике значення відіграють рольові відносини, соціальний статус комунікантів, їхні соціальні установки, орієнтація на певні норми інтеракції тощо.

Зважаючи на викладене, **метою** статті є виявлення особливостей вербалізації гендерного чинника в умовах професійної судової інституційної комунікації на засіданнях Верховного суду США на основі вивчення та аналізу мовлення суддів-жінок у ході судового слухання.

Матеріалом дослідження стали транскрибовані тексти засідань Верховного Суду США за 2007–2014 рр., загальним обсягом близько 7 тис. друкованих сторінок.

Верховний Суд США, що складається із дев'яти суддів (включаючи Головного суддю), формується виключно з осіб, яким довіряють владні структури країни. Кандидати у судді добираються особисто президентом США. Членами Верховного Суду призначаються лише досвідчені юристи з великим стажем роботи, які зарекомендували себе у сфері політичної діяльності. Важливою характеристикою дискурсу Верховного Суду США є комунікативна роль суддів на засіданні, що визначається наданою їм можливістю впливати на всі параметри спілкування. Реалізація суддями своїх прав і обов'язків під час засідання уможливується через здійснення авторитарного тиску на нижчих за статусом партнерів по комунікації [3, с. 5–6]. Авторитарний дискурс на судовому засіданні зумовлений особливою адресантно-адресатною конфігурацією з ілюктивною метою здійснення адресантом психологічного тиску на партнерів по комунікації, що включає вербальний та позалінгвальні компоненти комунікації і супроводжується порушенням принципу ввічливості та комунікативних максим [4].

За всю історію Суду, у його складі було лише чотири судді-жінки: Сандра О'Коннор, Рут Бадер Гінзбург, Слена Коган та Софія Сотомайор. Наразі, у склад Верховного Суду входить три із них. Надзвичайно цікавий матеріал для аналізу становлять саме транскрипти судових засідань 2006–2009 рр., коли суддя Рут Бадер Гінзбург була єдиною жінкою у Суді. Розглянемо декілька фрагментів засідань цього періоду. Наприклад, здійснення суддею Гінзбург запити інформації у адвоката:

(1) JUSTICE GINSBURG: Would you – something that I would just like clarification on. It has been on appeal since June of '98? (07-1529)

(2) JUSTICE GINSBURG: There's one question that Justice Souter raised and before you sit down I would like to get your answer, and that is, can anything, any water of the United States that the Corps of Engineers decides is appropriate to be used as a disposal place, can any waterway be a settling pond?(07-984)

У обох наведених прикладах власне запит інформації міститься у другій частині мовленнєвого ходу. У першій частині суддя дає вказівку на вербальну дію, яку має вчинити адвокат (clarify, answer the question which Justice Souter raised), що, в цілому, свідчить про авторитарний характер дискурсу. При цьому суддя Гінзбург не включає у мовленнєвий хід об'єкта мовленнєвої дії, на вчинення якої дається вказівка через вживання лексичного предиката бажання. Можна порівняти ці конструкції із подібними мовленнєвими ходами судді Брейєра: JUSTICE BREYER: I don't want you to agree with me. I want to know what you think should happen (06–6407), директивна спонукальна інтенція яких посилюється саме за рахунок прямої адресованості через повторюване вживання особового займенника *you*.

Таким чином, з одного боку, у мовленні судді Гінзбург наявні вербальні маркери, які свідчать про високий соціальний статус мовця. Це, зокрема, вказівка на вербальну дію, яка вимагається від нижчого за статусом співрозмовника у поєднанні із займенниками першої особи однини, які характеризують цю суддю як домінуючого комуніканта. А з іншого боку, мовленнєвий контроль реалізується у найменш категоричній формі: послаблення впливу на адресата за допомогою модифікації ілюктивної сили висловлювання досягається за рахунок вживання безособових конструкцій у поєднанні з формою *I would like to*, що виконує етикетну функцію нейтралізації авторитарного *I*.

У мовленні судді Гінзбург, як і у мовленні інших суддів-жінок, зустрічаються такі експліцитні маркери авторитарності, як імперативні форми:

(1) JUSTICE SOTOMAYOR: Tell me, is it criminal law enforcement agents... (11–10362)

(2) JUSTICE GINSBURG: (2a) Explain to me why it would effect the relief? (2b) Because suppose Iran doesn't get the proceeds of the Cubic judgment, but instead a creditor of Iran, in this case Elahi, a creditor gets it. It should still be – you've paid the – Iran's bill. Iran owes money to X... (07–1529).

У наведених мовленнєвих ходах судді Сотомайор та Гінзбург здійснюють безпосередній мовленнєвий контроль і вживають імперативні форми дієслів *to tell* та *to explain* для спонукування адресата до вербальної дії.

У другій частині мовленнєвого ходу (2b) суддя Гінзбург здійснює моделювання гіпотетичної ситуації, своєрідної «логічної пастки» для адвоката, вживаючи імператив дієслова *to suppose* і теперішній час для опису подій у гіпотетичній ситуації.

Із усіх типів питальних речень суддя Гінзбург найчастіше вживає загальні питальні речення, у яких ініціальний елемент – дієслово – стоїть у заперечній формі: JUSTICE GINSBURG: Isn't there an exception when you couldn't find out? (12–484). Заперечні питальні речення (negative interrogative) зазвичай вживаються, коли мовець очікує на ствердну відповідь. Заперечні та негативно-заперечні форми дієслів маніфестують категоричність. Такі запитання підпорядковані меті кинути виклик і викликати аргументацію [1, с. 208]. Суддя Сотомайор також часто звертається до цього типу речень, щоб уточнити позицію адвоката. Наприклад: JUSTICE SOTOMAYOR: I'm sorry. I somehow lost what you were saying. Isn't the law – and our presumption in Jackson – that, when we talk about discrimination on the basis of race, that it includes retaliation, generally? (12–484)

Контекст уживання дає підстави вважати, що формулювання запитання зумовлене саме впевненістю судді у позитивній відповіді. У першому реченні суддя підкреслює непослідовність викладення позиції адвоката. Особливо привертає увагу опозиція займенників першої і другої особи однини *I lost – You were saying*. Через запитання із дієсловом у заперечній формі здійснюється структурування дискурсу: від вираження загального сумніву у вірності аргумента адвоката у

першому реченні суддя переходить до формулювання конкретних фактів, які, на її думку, були невірні викладені адвокатом. Таке протиставлення авторитарного *I* судді і етикетного *You* адвоката для здійснення вказівки на невірність його твердження притаманне мовленню судді Сотомайор: JUSTICE SOTOMAYOR: I mean, other than in the outcome you want here (12–484). Негативна оцінка змісту висловлювань адвокатів переважно реалізується у жінок-суддів через пояснення адвокату законодавчої невідповідності його / її позиції. Розглянемо ще один приклад:

JUSTICE GINSBURG: (1) Can you go over that, Mr. Fisher? (2) Because the – there was a plurality opinion, right, in Coker? (3) And Justice Powell wrote separately, and I thought he left open an outrageous rape resulting in serious, lasting harm to the victim. ... (4) So you don't have an opinion of five Justices saying that, in any and all circumstances, rape that leaves the victim alive cannot be punished by the death penalty.

MR. FISHER: Let ...But remember

JUSTICE GINSBURG: (5) I'm questioning – you're saying it's off the chart because the Court held that you cannot have a death penalty for rape. And I suggested that that's not so clear (07–343).

Приклад наведений із слухання справи № 07-343 Kennedy versus Louisiana (справа про засудження до смертної кари за зґвалтування дитини). Суддя Гінзбург дотримувалася думки про можливість засудження злочинця до смертної кари і спростовувала аргументи адвоката. Мовленнєвий хід починається із адресного запитання із модальним дієсловом (речення 1), що імплікує вказівку щодо тематичного контролю промови адвоката (суддя вказує на неможливість посилатися на певний судовий прецедент в якості аргументу). Заперечення судді формулюється у формі запитання з неінверсованим порядком слів та вигуком *right* (речення 2). Для оформлення мовленнєвого ходу суддя застосовує інвертований порядок каузативних відносин (речення 3, 4), що значно понижує категоричність заперечення: спочатку вона формулює аргументацію пояснення, а вже потім через конектор *so* у мовленнєвий хід вводиться спростування аргумента адвоката. Звернімо увагу на те, що дієслова *saying* та *suggesting* (речення 5) мають різний ступінь впевненості. Для характеристики аргумента адвоката суддя обирає дієслово *to say*, а для того, щоб представити власний аргумент, дієслово із значно нижчим ступенем категоричної впевненості – *to suggest*. При такому формулюванні конструкції *you are saying* – *I am suggesting* набувають протиставного значення.

У Рут Гінзбург негативна оцінка твердження адвоката також часто реалізується через вживання прикметника *odd*, семантична структура якого набуває значення невідповідності загальноприйнятому правовому тлумаченню: JUSTICE GINSBURG: So it's – it's really odd to think that, in wanting to go beyond what we did in Price Waterhouse, the Court meant to set up an entirely different standard for – for retaliation (12–484).

У результаті здійсненого дослідження гендерних особливостей мовленнєвої поведінки професійних комунікантів в інституційних умовах судового спілкування було зроблено **висновок** про те, що розгортання судового засідання детермінується комплексом екстралінгвістичних чинників. Врахування етикетних норм на засіданнях Верховного Суду США, статусно-рольових характеристик та інших елементів структури комунікативної ситуації судового спілкування, а також взаємодія цих детермінант із гендерним чинником, дозволили виділити специфічні характеристики мовленнєвої поведінки судді-жінки.

Загалом, судді-жінки притаманний владний стиль спілкування, який характеризується авторитарністю з низькою інтенсивністю. Її мовленнєві поведінці властиві риси, які традиційно приписують «чоловічому», а не «жіночому» стилю спілкування. Про це свідчать поряд із типовими для суддів вербальними проявами авторитарної домінантності (вживання дієслів у імперативній формі, частотне вживання особового займенника першої особи однини) такі особливості мовлення, як уживання категоричних запитань із дієсловами у заперечній формі.

Вибір судьями-жінками мовленнєвих прийомів здійснюється у більшості випадків у рамках типових моделей мовленнєвої поведінки суддів. Особливістю є те, що в основному обираються прийоми, позначені найменшою категоричністю (зменшення впливу на адресата може здійснюватися за допомогою модифікації ілюкативної сили висловлювання).

У статті виділені окремі особливості впливу гендерного чинника на мовленнєву поведінку професійних суддів під час судового засідання. Подальші розвідки у цьому напрямі можуть бути поглиблені за рахунок використання статистичного методу при порівняльному дослідженні мовлення суддів-чоловіків і суддів-жінок у інституційних умовах.

Література:

1. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – К. : КГУ им. Т. Шевченко, 1997. – 311 с.
2. Дьомкіна О. В. Прагмалінгвістичні особливості мовлення суддів Верховного Суду США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04«Германські мови» / О. В. Дьомкіна. – К. : Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2010. – 20 с.
3. Воронина О. А. Гендер [Електронний ресурс] / О. А. Воронина // Словарь гендерных терминов / [под. ред. А. А. Денисовой]. – М. : Информация XXI век, 2002. – 256 с. – Режим доступа : <http://www.owl.ru/gender/010.htm>
- Крючкова П. Г. Авторитарный дискурс (на матеріалі сучасної англійської мови) [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04«Германські мови» / П. Г. Крючкова. – К. : Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2003. – 21 с. – Режим доступа : <http://disser.com.ua/contents/3021.html>
4. Прокудина О. Н. Гендерный дискурс-анализ речевых стратегий женской языковой личности : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01«Русский язык», 10.02.19«Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика» / О. Н. Прокудина. – Кемерово: Кемеровский гос. ун-тет, 2002. – 21 с.
5. Терехова Ю. В. Гендерный аспект у дискурсе спору (на матеріалі художніх творів української та англійської літератури) [Електронний ресурс] / Ю. В. Терехова // III Міжнародна науково-практична заочна конференція «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації». – 17 жовтня 2014р. – Режим доступа : <http://naub.oa.edu.ua/2014/hendernyj-aspekt-u-dyskursi-sporu-na-materiali-hudozhnih-tvoriv-ukrajinskoji-ta-anhlijjskoji-literatury/>
6. Adler R. B. Communication at Work : Principles and Practices for Business and the Professions / R. B. Adler, J. M. Elmhurst. – [6th. ed.]. – McGraw-Hill College, 1999. – P. 3–33.
7. Romaine S. Communicating Gender / S. Romaine. – New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1999. – XIV, 406 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

Транскрипти слухань Верховного Суду США, розміщені на офіційному Інтернет-сайті Верховного суду США – http://www.supremecourtus.gov/oral_arguments/argument_transcripts.html

1. 07-1529 – Case № 07-1529. Montejo v. Louisiana. – 01/13/09
2. 11-10362 – Case № 11-10362. Millbrook v. United States – 02/19/13
3. 07-984 – Case № 07-984. Coeur Alaska, Inc. v. Southeast Alaska Conservation Council. – 01/12/09
4. 06-6407 – Case № 06-6407. Panetti v. Quarterman. – 4/18/07
5. 12-484 – Case № 12-484. Medical Center v. Nataniel Nassar. – 9/24/13
6. 07-343 – Case № 07-343. Kennedy v. Louisiana. – 04/16/08